

Programma 03 Natuur, water en milieu

Provincie Noord-Brabant

Inleiding

De opgaven Verbindend Water, Milieu en Gezondheid en Uitnodigend Groen zijn gericht op een duurzame fysieke leefomgeving. Een belangrijke basis wordt gevormd door de wettelijke taken die de provincie heeft op het gebied van water (kwaliteit, veiligheid, overlast), biodiversiteit, natuurbeheer, lucht, geluid, stortplaatsen en bodemkwaliteit. Het streven is om de ‘basis op orde’ te krijgen en te houden. Naast deze kaderstellende en toetsende rol heeft de provincie een rol in (uitvoerings)projecten. Als opdrachtgever en participant. De opgaven zijn zonder uitzondering fors (vaak zijn de doelen nog niet gerealiseerd), meerjarig en ze kennen wettelijke of bestuurlijk overeengekomen deadlines (2027, 2050). Leidend in de aanpak en programmering zijn de principes die ook in de Omgevingsvisie worden genoemd: toepassen van de lagenbenadering, rond/breed/diep kijken, onomkeerbare effecten voorkomen, meervoudig ruimtegebruik en toevoegen van waarde(n).

Meer en meer wordt duidelijk dat samenhang in keuzes en passende schaalgrootte/gebieden essentieel zijn om de opgaven voor milieu, water en natuur tijdig te realiseren. Zodat niet alleen aan de basisopgaven voor gezondheid, veiligheid en omgevingskwaliteit wordt voldaan, maar ook de basiscondities op orde zijn voor slimme verstedelijking, circulaire economie, duurzame landbouw, energietransitie en een klimaatproof Brabant. Bij het programma Omgevingsrecht (ORO/VTH/EV) wordt de aansturing van uitvoering bij de omgevingsdiensten vormgegeven. (ORO:Opdrachtgeverschap en Regie Omgevingsrecht, VTH: Vergunningverlening Toezicht en Handhaving, EV:externe Veiligheid).

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten					
03.01 Water	11.075	27.959	22.319	19.133	3.186
03.02 Milieu	43.199	35.720	49.462	45.428	4.034
03.03 Natuur en Landschap	58.015	57.818	110.283	98.653	11.630
03.04 Groen Ontwikkelfonds Brabant	58.105	1.100	57.796	56.002	1.795
03.1 Toegerekende organisatiekosten	13.738	14.588	15.052	14.154	898
Totaal Lasten	184.132	137.186	254.912	233.369	21.544
Baten					
03.01 Water	5.276	4.200	5.146	5.329	-182
03.02 Milieu	12.333	2.150	8.364	12.748	-4.385
03.03 Natuur en Landschap	4.077	4.681	3.550	2.130	1.420
03.04 Groen Ontwikkelfonds Brabant	27.257	0	8.805	3.866	4.939
03.1 Overige programmabaten	0	0	0	0	0
Totaal Baten	48.943	11.031	25.865	24.073	1.792
Resultaat	-135.189	-126.155	-229.048	-209.296	-19.752

Toelichting

De onderbesteding van de programmalasten van € 20,6 mln wordt als volgt verklaard:

- € 11,6 mln onderbesteding Natuur. Met name door in behandeling zijn de subsidies voor POP3 Natuur en PAS, die niet meer in 2018 konden worden beschikt. En door een wijziging in de Catalogus Groenblauwe diensten door de Europese Commissie, waardoor er in 2018 geen nieuwe contracten konden worden afgesloten.
- € 1,8 mln onderbesteding Groen ontwikkelfonds als gevolg van een positief afwikkelingsverschil m.b.t. de Lenteakkoord-projecten.

- € 4 mln onderbesteding Omgevingsdiensten als gevolg van een positief jaarrekening resultaat van de omgevingsdiensten.
- € 3,2 mln onderbesteding programma Water als gevolg van vertraging in subsidieverleningsprocessen (POP3 Water), minder subsidieaanvragen dan gepland (Hoge Zandgronden) en langere doorlooptijden ophalen projecten samen met externe partners (venherstel).

De onderbesteding van de baten van € 2 mln wordt als volgt verklaard:

- € 1 mln onderbesteding grondverkoop Natuur Netwerk Brabant, vanwege de moeilijkheid van het ramen van de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering).
- € 4 mln onderbesteding als gevolg van het voordelig afwikkelingsverschil op de lasten van de Lenteakkoord-projecten dat heeft geleid tot een lagere onttrekking uit de transitoria 'Doeluitkering Rijks EHS; Lenteakkoord'. (EHS: Ecologische HoofdStructuur).
- € 4 mln overbesteding bij de inkomsten van het Rijk bij de interim bedrijvenregeling (bodemsanering) vanwege de onzekerheid van de hoeveelheid bedrijven die van deze subsidieregeling van het Rijk gebruik maken. De provincie fungeert als doorgeefluik voor deze subsidie.
- € 1 mln onderbesteding bij de regeling 'groen-blauwe' diensten.

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren lager uit dan geraamd.

Natuur, water en milieu op hoofdlijnen

Algemeen beeld van het programma

In 2018 zijn belangrijke stappen gezet en is tegelijkertijd duidelijk geworden dat de opgaven er niet kleiner op zijn geworden. Na de Klimaatop Zuid-Nederland is een eerste Uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland vastgesteld. Tevens is een tussentijds beeld van de voortgang geschetst met de evaluatie PMWP, aangevuld met de inzichten van verdiepende evaluaties op het gebied van verdrogingsaanpak natuur en de waterkwaliteit in de kleine oppervlaktewateren in Brabant. Op basis van een Midterm Review van de prestatieafspraken met de waterschappen zijn aanvullende afspraken gemaakt.

Met de aanpassing van de beleidsregel grondwateronttrekkingen is de duurzame benutting van grondwater veiliggesteld. Om de waterkwaliteit te verbeteren zijn zowel waterschappen als agrarische ondernemers veel maatregelen aan het uitvoeren en maken we regionale analyses die inzicht bieden in te nemen maatregelen (onder andere vanuit het 6^e Nitraatactieprogramma).

De resultaten van de Brede screening Maas laten zien dat een aanpak van de zogenoemde opkomende stoffen, onder andere medicijnresten, nodig is. Hiertoe zijn met enkele ziekenhuizen, waterschappen en drinkwaterbedrijven samenwerkingsovereenkomsten, pilots en projecten gestart. Vanuit de Brabantse Health Deal pakken we medicijnresten in afvalwater aan.

De uitvoering van de bestuursopdracht Vitale bodem ligt op koers en de bewustwording van het belang van een vitale bodem is toegenomen. In 2018 is het lectoraat Bodem ingesteld bij de HAS. De toestand van de Brabantse bodem (vitaliteit en in staat tot gebruiksfunctie) is in kaart gebracht: een groot deel van de bodems in natuur- en landbouwgebieden verkeert in een matige staat.

Flinke vorderingen zijn gemaakt in het sinds 2017 lopende traject Warme overdracht. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet gaan de bevoegdheden van de provincie op het gebied van bodem over naar de gemeenten. Voor de provinciale infrastructuur is het Actieplan geluid vastgesteld, dit plan leidt tot een aanzienlijke afname in 2023 van het aantal ernstig door geluid gehinderde en slaapgestoorde mensen. Over de realisaties m.b.t. vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn de eindrapportages van de omgevingsdiensten nog niet ontvangen. Hierover zullen wij u in mei nog nader informeren via een statenmededeling.

In 2018 is hard gewerkt aan de realisatie van de PAS-herstelmaatregelen. De eerste projecten zijn inmiddels uitgevoerd. Naast verbetering van de biodiversiteit in de natuurgebieden (door o.a. PAS-herstelmaatregelen en het uitvoeringsprogramma Biodiversiteit en Leefgebieden) is ook veel geïnvesteerd in de natuur en het landschap buiten de natuurgebieden. Zo zijn wij ondernemers gaan helpen om de overstap te maken van traditionele landbouw naar natuurinclusieve landbouw en zijn veel projecten uitgevoerd in het kader van Landschappen van Allure. Ook is er veel belangstelling voor de subsidieregeling voor de inrichting van gezonde, klimaatbestendige en groene schoolpleinen.

Steeds meer initiatiefnemers weten de weg te vinden naar het Groen Ontwikkelfonds Brabant voor subsidie voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant. Daarbij valt op dat steeds meer particulieren en agrariërs zelf natuur willen realiseren. In 2018 lag de realisatie van de grondverwerving op schema en bleef de realisatie van de inrichting enigszins achter op de planning.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant
- Brabant Water

In de paragraaf verbonden partijen en in de bijlagenbundel –bijlage 3a van de Jaarstukken is nadere informatie opgenomen, o.a. op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het programma Natuur, water en milieu.

03.01 Water

Inleiding

Programma Water staat voor veilig, voldoende en schoon water waarbij het waterbeleid samen met het milieubeleid is vastgelegd in het Provinciaal Milieu- en Waterplan (PMWP) met bijbehorende dynamische uitvoeringsagenda (DUA).

In 2018 hebben de Tussenevaluatie PMWP, de Evaluatie Verdrogingsaanpak natuur en Midterm review STUW (Samenwerkingsovereenkomst Ter Uitvoering van de Waterdoelen) zicht gegeven op de voortgang en effectiviteit van de aanpak. Beleidsmatige duiding van de evaluaties volgt in 2019.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Water

De droogte 2018 heeft benadrukt dat de maatregelen die we treffen via onder andere het Deltaplan Hoge Zandgronden nodig zijn om in de toekomst om te kunnen gaan met watertekorten. Vanuit programma Water is de landelijke vertegenwoordiging namens IPO in de Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling en het Managementteam Watertekorten vormgegeven, naast de reguliere afstemming binnen de regionale droogte overleggen.

Diverse projecten gericht op waterberging, beek- en kreekherstel en vismigratie zijn voorbereid of gestart. Met name de achterblijvende voortgang ten aanzien van verdroogde natuur was aanleiding om een addendum op de prestatieafspraken met de waterschappen (STUW) te maken. Hierin geven waterschappen en provincie aan extra inspanningen te leveren om de prestatieafspraken 2016-2021, met een doorkijk naar 2022-2027, ook daadwerkelijk te gaan realiseren.

Om de waterkwaliteit te verbeteren wordt in grondwaterbeschermingsgebieden de emissie van nitraat teruggebracht (afspraken in het kader van 6^e Nitraatactieprogramma). Het project Schoon Water wordt voortgezet, gericht op verminderde toepassing van gewasbeschermingsmiddelen, waarbij het accent nu ligt op het breder toepassen van de opgedane kennis en ervaringen. Voor de medicijnresten is een ketenaanpak geïntroduceerd die juist ook in Brabant tot enkele proefopstellingen heeft geleid.

De verordening Water is aangepast waarmee onder andere nieuwe regionale keringen zijn aangewezen (rond Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch) en zijn met name in het stroomgebied van waterschap De Dommel wijzigingen doorgevoerd in de normen voor regionale wateroverlast.

De ambitie om op korte termijn te komen tot een zout Volkerak is door een besluit van de minister IenW op de lange baan geschoven. De provincie blijft inzetten op de langere termijn opgaven in het gebied, waaronder een systeemverandering van het Volkerak-Zoommeer.

Door in de omgevingsvisie de opgave klimaatproof centraal te stellen, kunnen we onze ambities op gebied van klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting verder vorm geven. We doen dit reeds in concrete projecten met en door gemeenten, waterschappen en lokale samenwerkingsverbanden. Klimaatstresstesten en dialogen maken deel uit van het uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland.

In de gebiedsaanpak Waterpoort stond 2018 in het teken van de wateropgaven, maar altijd gekoppeld aan meervoudige vraagstukken op (boven)lokaal niveau.

Voor de uitvoering van de operationele taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving geven we opdrachten aan de omgevingsdiensten, waarbij de watertaken sinds kort zijn belegd bij de omgevingsdienst Zuidoost-Brabant. Deze meer centrale aanpak werpt nu reeds vruchten af, met name in de onderlinge samenwerking.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

03.01 Water

Prestatieafspraken waterschappen (STUW)

De stand van zaken van de prestatieafspraken met de waterschappen is als volgt. Beek- en kreekherstel: 14 km gerealiseerd en 146 km gestart, vismigratie: 30 projecten gerealiseerd en 85 gestart, waterberging: 42 ha gerealiseerd en 293 ha gestart, verdrogingsbestrijding natuur: 0 ha gerealiseerd, ruim 2100 ha van de afgesproken 6300 ha in de pijplijn. Met name de voortgang op laatstgenoemde blijkt in de praktijk lastig, onder andere vanwege grondverwerving. Dit is aanleiding geweest om aanvullende afspraken te maken met de waterschappen over de wijze waarop de uitvoering wordt vormgegeven. Programma Water en programma Natuur trekken hierin samen op richting de waterschappen, waarbij naar oplossingen wordt gezocht in financiering, instrumenten en programmering van projecten.

Waterkwaliteit

Door gebiedsgerichte analyses is er veel inzicht verkregen in de relatieve bijdrage van diverse sectoren aan de problematiek van te veel nitraat en fosfaat in het oppervlaktewater. In het bijzonder is als uitwerking van het 6e nitraatactieprogramma in een zevental grondwaterbeschermingsgebieden een aanpak met de inliggende boerenbedrijven afgesproken, die al op korte termijn (binnen enkele jaren) tot zichtbare resultaten moet leiden. Op basis hiervan zullen we als regionale partijen de dialoog opzoeken met het rijk welke passende maatregelen moeten worden getroffen om in 2027 aan de Kaderrichtlijn Water (KRW) te voldoen.

In 2018 is de ketenaanpak van medicijnresten in het water echt van de grond gekomen (o.a. proefopstellingen op RWZI Aarle-Rixtel en pharmafilters in ziekenhuizen).

De brede screening laat zien dat in zowel grond- als oppervlaktewater op veel plekken gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen worden aangetroffen.

Wijst- en venherstel

Binnen het initiatief voor een Geopark Peelhorst richten we ons op wijstherstel en het beleefbaar en zichtbaar maken van de bijzondere eigenschappen van dit gebied. In 2018 is er wetenschappelijk onderzoek gedaan waarbij een sleuf is gegraven. Naast een schat aan inzichten (en archeologische vondsten) is de openstelling voor publiek zeer succesvol geweest.

Voor venherstel zijn de eerste projectvoorstellen beschikbaar.

Waterveiligheid

Voor het rivierverruimingsproject Oeffelt is de MIRT-verkenning afgerond en een voorkeursalternatief door GS vastgesteld. De verkenning Meanderende Maas (het dijktraject Ravenstein-Lith) is volop bezig, gebaseerd op een combinatie van dijkversterking en rivierverruiming. Aanvullende afspraken over de projecten Alem, Lob van Gennep en brug bij Alphen zijn gemaakt, zodat ook daar de mogelijkheden voor waterstand verlagende maatregelen kunnen worden verkend en gerealiseerd. Inmiddels spreekt het rijk van Integraal Rivier Management (IRM), waarbij naast dijkversterking en rivierverruiming (gericht op hoogwatersituaties) ook specifieke aandacht is voor scheepvaart en rivierkundige onderhoudsaspecten (met name gerelateerd aan laagwatersituaties).

Grondwater

De beleidsregel voor grondwateronttrekkingen is aangescherpt nadat uit onderzoek is gebleken dat de grondwatertoestand in met name de Centrale Slenk (het diepe grondwater) onder druk staat. Door met alle onttrekkers afspraken te maken, proberen we de vergunningsruimte zo klein mogelijk te houden zonder dat dit

de bedrijfsvoering frustreert. In 2018 is de overeenkomst met Brabant Water voorbereid. Ondertekening vindt plaats in eerste kwartaal 2019, de overige bedrijven volgen in 2019/2020.

Droogte

De droogte in 2018 heeft nogmaals benadrukt dat waterbeschikbaarheid een zeer relevant en urgent thema is. De impact is weliswaar niet gekwantificeerd, maar de schade aan natuur (veel meer natuurbranden, lage grondwaterstanden, droogval beken en waterlopen), landbouw (droogteschade, lagere opbrengsten, hoge kosten voor beregening) en recreatie (veel meer blauwalg, ook op zwemwaterlocaties) is fors. Bovendien is onzeker hoe het grondwatersysteem zich herstelt. Daarom wordt op basis van de opgedane inzichten nagegaan welke aanvullende of nieuwe maatregelen passend zijn, zowel regionaal met de waterschappen (in regionale droogte overleggen) als met rijkspartijen en koepels (IPO, UVW, VNG, VEWIN).

Onverminderd voeren we het Deltaplan hoge zandgronden uit, gericht op het realiseren van een robuust watersysteem. Hiertoe hebben we in 2018 een 2e bijdrageverordening voorbereid.

Klimaatadaptatie

Samen met provincie Limburg en alle inliggende gemeenten en waterschappen is een eerste uitvoeringsprogramma voor klimaatadaptieve maatregelen opgeleverd. Nu er ook een landelijk bestuursakkoord klimaatadaptatie is, richten we ons op de realisatie hiervan. Daarbij kijken we naar mogelijkheden om geldstromen zo veel mogelijk te bundelen. De klimaattop op 4 juni 2018 heeft laten zien dat we grote vraagstukken te pakken hebben op gebied van zowel klimaatmitigatie (voorkomen dat het erger wordt, met name via energietransitie) als klimaatadaptatie (omgaan met de gevolgen) en dat naast overheden ook kennisinstellingen, bedrijven en burgers nodig en bereid zijn om mee te doen.

Zuidwestelijke Delta

De minister IenW heeft aangegeven op korte termijn geen maatregelen te willen treffen om het Volkerak Zoommeer zout te maken te verzilten. Een deel van de gereserveerde provinciale middelen blijft verbonden aan de opgaven voor zoetwater West-Brabant (waaronder de Roode Vaart) en het Volkerak-Zoommeer, een deel van de middelen vloeit echter terug naar de algemene middelen of wordt anders ingezet binnen het Deltaprogramma. In Waterpoort (2018: jaar van het water) zijn weer tal van activiteiten ondernomen op gebied van water, natuur, cultuurhistorie, erfgoed en recreatie. Zo is de gebiedsontwikkeling Willemstad opgestart met uitbreiding van de aanmeercapaciteit voor riviercruises, zijn regionale arrangementenontwikkeling in samenwerking met Visit Brabant, Pelikaan Reizen en DKTS Travel, is de capaciteit van gemaal Brooijmans vergroot en is 2,9 van de 6,5 kilometer ecologische verbindingzone aangelegd.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Water		
Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021		
Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond		
Risicobeleid externe veiligheid 2014-2018		
Kaderstellende nota handhavingskoers 2013-2016		
	De economische schade door effecten van klimaatverandering mag niet toenemen. Indicator: verandering in hoogte financiële schade (huidig niveau = 100). (2050 = 100)	Niet gerealiseerd. De droogte 2018 heeft tot schade voor o.a. landbouw en natuur geleid. Overigens is in de begroting 2019 deze indicator vervangen door een meer adequate indicator voor de provinciale prestaties ten aanzien van klimaatadaptatie.
	De leefomgeving heeft een gelijkblijvende kwaliteit ondanks effecten van klimaatverandering. Indicator: verandering in kwaliteit van de leefomgeving (huidig niveau = 100).	Niet gerealiseerd. De droogte 2018 heeft tot schade voor o.a. landbouw en natuur geleid. Overigens is in de begroting 2019 deze indicator vervangen door een meer adequate indicator voor de provinciale prestaties ten aanzien van klimaatadaptatie.
	Vastleggen Brabantbrede ambities en maatregelen m.b.t. klimaat (de klimaatagenda) Indicator: opgestelde klimaatagenda, onderzoeksagenda, subsidieregeling, klimaatportaal (streefwaarde 1).	Gerealiseerd. Het klimaatadaptatieportaal is sinds april 2018 beschikbaar (http://www.klimaatadaptatiebrabant.nl/). De Zuid-Nederlandse Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie is bovendien opgeleverd. De Subsidieregeling PMWP is aangevuld met twee paragrafen (Klimaatstresstest en Klimaatadaptatiedialoog) en ook daadwerkelijk opengesteld. Een derde paragraaf (Klimaatadaptatieprojecten) wordt begin 2019 voorzien.
	Doorlopen beleidscyclus PMWP 2016-2021 (indicator: in beeld brengen toestand milieu en water, rapporteren jaarlijkse voortgang PMWP) (streefwaarde 1 toestandsrapportage via www.brabantinzicht.nl).	Gerealiseerd. De website www.brabantinzicht.nl is sinds oktober 2017 toegankelijk en laat de actuele toestand zien.
	(Tussen)evaluatie PMWP (streefwaarde 1).	Gerealiseerd. Tussenevaluatie PMWP is opgeleverd en Provinciale Staten zijn begin 2019 geïnformeerd via Statenmededeling "Tussenevaluatie milieu- en waterbeleid Noord-Brabant" (4435789).
<u>Gezonde fysieke leefomgeving Water</u>		
	De grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn water (indicator: % waterlichamen dat voldoet aan de KRW eisen (100% in 2027).	Niet gerealiseerd. Deels realiseren we verbetering van de waterkwaliteit via de prestatieafspraken met de waterschappen. Dit gebeurt vooral via (her)inrichtingsmaatregelen zoals beek- en kreekherstel. Daardoor zien we verbetering optreden in de ecologie (plant- en diersoorten en doorzicht). Verder stimuleren we verminderde emissies van meststoffen door boeren, onder andere via POP3 (regelingen voor o.a. precisiebemesting) en afspraken in het kader van 6e Nitraatactieprogramma (minder nitraat laten uitspoelen in grondwaterbeschermingsgebieden). Het concrete effect hiervan is nog niet bekend. Omdat er brede zorg is over het tijdig realiseren van de

	doelstellingen in 2027 zijn we een intensief traject gestart (Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater) om nog scherper in beeld te krijgen waar de oorzaak van de problemen ligt en welke maatregelen nodig zijn. Een fors deel van het kunnen bereiken van de doelstellingen hangt af van rijkswetgeving, met name ten aanzien van mest. Ook de aanpak van mestfraude is in dit kader van belang.
Voldoende zwemmogelijkheden van voldoende kwaliteit (indicator: % zwemwaterlocaties dat voldoet). (streefwaarde 100%).	Gerealiseerd. Over het jaar 2018 geldt dat 109 van de 110 zwemwaterzones voldoen. In 2018 was door de droogte en hoge temperaturen sprake van meer meldingen van blauwalg waardoor op diverse zwemwaterlocaties (tijdelijk) sprake was van waarschuwingen en enkele negatieve adviezen.
Geen onaanvaardbare hinder door wateroverlast: mate waarin wordt voldaan aan de normen wateroverlast uit de verordening water (streefwaarde 100%).	Gerealiseerd. In de huidige situatie voldoet 99% van het watersysteem aan de gestelde eisen. Waterschappen hebben in 2018 de 6-jaarlijkse toetsronde uitgevoerd waarvan de resultaten rond 1 maart 2019 opgeleverd worden aan de provincie.
Uitvoeren samenwerkingsovereenkomst met waterschappen (STUW). Resultaat in 2021: herstelde natuur, herstelde beken en krekken, opgeloste vismigratieknelpunten, waterberging.	Niet gerealiseerd. De Midterm review STUW (voortgang prestatieafspraken) laat een achterstand zien in de realisatie van natte natuurplekjes (verdrogingsbestrijding), ook in de doorkijk naar 2021. Ook beek- en kreekherstel en vismigratie lopen iets achter op planning, maar tonen wel voortgang en zullen in 2021 grotendeels kunnen zijn gerealiseerd. Realisatie waterberging loopt voor op schema. In december 2018 is het Addendum STUW ondertekend, gericht op versteviging van de organisatie- en uitvoeringskracht in de wetenschap dat in de periode 2022-2027 nog aanvullende maatregelen nodig zijn.
<u>Risico's door hoogwater zijn aanvaardbaar</u>	
Primaire keringen voldoen aan nationale normering (per 1 januari 2017 geldt een nieuwe overstromingsrisiconorm die per 2050 moet zijn gerealiseerd): voortgang Brabantse koploperprojecten rivierverruiming (streefwaarde 2 MIRT verkenningen).	Gerealiseerd. De MIRT-verkenning voor het rivierverruimingsproject Oeffelt is opgeleverd (GS heeft een voorkeursalternatief vastgesteld) en de MIRT-verkenning Meanderende Maas (Ravenstein-Lith) loopt conform planning.
Regionale keringen voldoen aan de provinciale normering. aantal kunstwerken en km keringen dat niet voldoet aan de normering.	Gerealiseerd. Versterkingsopgave Dommel = 5,8 km, Brabantse Delta = 73 km.
Stimuleren van en toezicht houden op verbetering regionale keringen door waterschappen. voortgang verbeterplannen en uitvoering (maatwerkafspraken per waterschap) (streefwaarde: Aa en Maas voldoet).	Gerealiseerd. De waterschappen liggen op schema wat betreft de verbeteropgave. De versterkte keringen Aa en Maas zijn in 2018 conform planning opgeleverd. Voor Dommel geldt opleverdatum 2020, Brabantse Delta 2025.
<u>Duurzame benutting ondergrond – onderdeel grondwater</u>	
Uitvoeren wettelijke taak grondwaterbeheer: actualisatie beleidsregel grondwaterbeheer Noord-Brabant (streefwaarde 1).	Gerealiseerd. Besluit Eerste wijzigingsregeling Beleidsregel grondwaterbeheer Noord-Brabant C2222518/4372570.
Uitwerken waterbeschikbaarheid: Beleidsvoorstel (streefwaarde 1).	Gedeeltelijk gerealiseerd. Van een enkel beleidsvoorstel is inmiddels geen sprake meer. Conform het plan van aanpak waterbeschikbaarheid zijn diverse (tussen)producten in 2018 opgeleverd. Deze worden samengevat in een voortgangsrapportage (begin 2019), als opmaat naar een gebiedsafspraken over waterbeschikbaarheid in een vijftal gebieden. De droogte 2018 maakt bovendien een dialoog over regionale verdringsreeksen (hoe verdelen we het water onder droge omstandigheden) actueel.
Uitvoering Deltaplan Hoge	Gerealiseerd. Deze regeling blijft openstaan tot en met 2021.

Zandgronden (DHZ): Openstelling regeling (streefwaarde 1).	
Regionale gebiedsontwikkeling rondom een zout Volkerak Zoommeer (bestuursopdracht Connecting Delta). Aangaan bestuursovereenkomsten (afhankelijk van besluitvorming Tweede Kamer), daarna uitvoering (streefwaarde 1).	Niet gerealiseerd. Eind 2018 heeft de minister van IenW laten weten voorlopig geen besluit over het Volkerak-Zoommeer te nemen. Van een bestuursovereenkomst voor realisatie van een zout Volkerak en een allesomvattende uitvoeringsovereenkomst zoetwatermaatregelen rond Volkerak-Zoommeer is eerstkomende tijd geen sprake meer. Consequenties voor de bestuursopdracht Connecting Delta worden eerste kwartaal 2019 in beeld gebracht.
Initiëren en deelnemen aan regionale samenwerkingsverbanden Zuidwestelijke Delta en Waterpoort uitvoering samenwerkingsovereenkomst (streefwaarde: doorlopend).	Zuidwestelijke Delta: Gedeeltelijk gerealiseerd. Het project Roode Vaart is vertraagd door kostenoverschrijding. Nieuwe afspraken over de uitvoering worden in eerste kwartaal 2019 gemaakt.
	Waterpoort: Gerealiseerd. Gebiedsgerichte samenwerking binnen Waterpoort is in 2018 succesvol geweest op het gebied van water, landschap, erfgoed en vrijetijdseconomie.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	11.075	27.959	22.319	19.133	3.186
Baten	5.276	4.200	5.146	5.329	-182
Resultaat	-5.799	-23.759	-17.173	-13.804	-3.369

Toelichting

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Deltaprogramma: Zoetwatervoorzieningen Hoge Zandgronden	692
STUW	525
POP3 bijdragen Water	1.507
Gezonde leefomgeving Water	412
Overig	50
Totaal afwijking lasten	3.186

Deltaprogramma: Zoetwatervoorzieningen Hoge Zandgronden

Betreft doorlopende subsidieregeling voor de waterschappen waarbij aanvragen over de jaargrens zijn gevallen en in 2019 gerealiseerd worden. Dit leidt tot een overschrijding van €0,7 mln.

STUW (Samenwerkingsovereenkomst Ter Uitvoering Waterdoelen)

STUW realisatie loopt achter (voornamelijk op verdroging) vanwege uitvoeringsdruk waterschappen ten aanzien van PAS, wateroverlast en inzet op STUW/Kaderrichtlijn Water. Dit leidt tot een overschrijding van € 0,5 mln.

POP3 bijdragen Water

Vertraging subsidieverleningsproces projecten waterkwaliteit leidt tot een onderschrijding van € 1,5 mln.

Gezonde leefomgeving Water

Het ophalen van haalbare ven herstelprojecten samen met externe partners heeft langer geduurd en resulteert in het openstellen van een subsidieregeling medio 2019.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Overig	182
Totaal afwijking baten	182

Overig

Binnen programma Water is €0,2 mln meer inkomsten binnen gekomen dan oorspronkelijk geraamd. Met name met betrekking tot 'Ruimtelijke adaptatie & Design thinking (DDW)' en tot cofinanciering Rijkswaterstaat in omgevingswet gerelateerde projecten.

03.02 Milieu

Inleiding

De productgroep Milieu gaat over een breed scala van onderwerpen, zoals luchtkwaliteit, geluidhinder, gezondheid, bodem en ondergrond, afvalstoffen, stortplaatsen, drugsdumpingen, externe veiligheid, duurzaamheid en groene groei. Op de onderwerpen worden wettelijke taken en ambities uitgevoerd. De doelstellingen van de productgroep worden gerealiseerd middels de programma's Milieu en Gezondheid en Omgevingsrecht, Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving, Externe veiligheid. De doelstellingen/maatschappelijke effecten dragen bij aan een gezonde, duurzame en veilige fysieke leefomgeving voor Brabant.

Duurzaamheid bereiken we enerzijds door zuinig te zijn op de fysieke leefomgeving en daarin kader stellend en toetsend op te treden. Dit past ook bij onze wettelijke taken op dit gebied. We gaan echter nog een stap verder en zijn mede vormgever van duurzaamheid. We gaan uit van een systeemaanpak, waarbij het gebruik in balans dient te zijn met de fysieke ondergrond van bodem en water. Dit systeemdenken stelt eisen aan de gebruikers en het gebruik. Niet enkel in beperkende zin, maar juist ook uitnodigend en perspectiefrijk.

In het kader van de coördinerende rol die provincie heeft bij Vergunningverlening, toezicht en handhaving, werd dit jaar aandacht gevraagd voor de integrale aanpak van de mestfraude en de problematiek van GenX.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Milieu

Het milieubeleid is samen met het waterbeleid integraal vastgelegd in het PMWP. Vanuit de opgaven Milieu en Gezondheid en Omgevingsrecht, Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving, Externe veiligheid wordt gewerkt aan een Brabant waar mens, plant en dier gezond en prettig kunnen leven, met ruimte voor een elkaar versterkende economische, maatschappelijke en ecologische ontwikkeling. Voor de beide opgaven betekent dit een: schone, veilige en gezonde leefomgeving (bodem, water, lucht en geluid). Met de uitvoering van onze wettelijke taken wordt de basis gelegd voor een duurzame, gezonde, veilige fysieke leefomgeving: schone en gezonde lucht, bodem en een veilig gevoel, 'de basis op orde'. Voor de uitvoering van de operationele taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving geven we opdracht aan de omgevingsdiensten. Het huidige beleid met betrekking tot de aanpak van de bodemverontreinigingen wordt gecontinueerd. We verzorgen de nazorg voor 2 gesloten Wet milieubeheer (Wm)-stortplaatsen en anticiperen op de sluitingsplanningen van de overige Wm-stortplaatsen. We stimuleren hergebruiksinitiatieven op stortplaatsen en verzorgen daarvoor de PMV-ontheffing verlening.

In het PMWP zijn er voor milieu ook ambities verwoord, gericht op een duurzame, gezonde, veilige fysieke leefomgeving en groene groei. Met partners geven we hier vorm aan, onze rol hierin is divers. We steunen initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen voor milieu met name voor gezondheid en groene groei. De ondersteuning kan bestaan uit middelen, kennis en inzet. Met de bestuursopdracht vitale bodem worden flinke stappen gezet om de kwaliteit van de bodem in relatie tot wateropgaven en duurzame agrarische bedrijfsvoering

te verbeteren. Voor de aanpak van drugsdumpingen wordt intensief samengewerkt met de betrokken partners, dit heeft echter nog niet geleid tot een significante afname van het aantal dumpingen.

De milieudoelen met betrekking tot energie worden gerealiseerd middels de Energieagenda.

Voor de aanpak mestfraude is samen met partners het Gebiedsgericht handhaven ingericht. Voor de aanpak van de gevolgen van de productie GenX is een bestuurlijk platform ingericht om elkaar te informeren en de kennis te vergroten. Dat heeft eveneens geleid tot het starten van een inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen bij de grote industriële bedrijven in 2019. Met een verkenning op de mogelijkheden van toepassen digitalisering binnen vergunningverlening en toezicht kijken we naar de toekomst.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Milieu

Activiteiten en prestaties

De luchtkwaliteit in Brabant wordt gemonitord door het uitvoeren van provinciale meetprojecten, naast het landelijk meetnet van het RIVM en de monitoringstool van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Het Actieplan geluid 2018-2023 is vastgesteld. Met dit plan zal het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen de komende vijf jaar naar verwachting met 31 tot 46 procent afnemen.

Door de uitvoering van saneringen wordt de bodemkwaliteit hersteld en beheerd. De uitvoering verloopt conform de afspraken in het Bodemconvenant. Wm-stortplaatsen worden gaandeweg gesloten waarna de provincie de nazorg uitvoert. Er zijn nu 2 stortplaats waar nazorg plaatsvindt. Gepland is dat er de komende jaren nog een aantal Wm-stortplaatsen worden gesloten. Het overleg over de planning loopt echter nog steeds. Inzet wordt gepleegd op duurzaam gebruik van de ondergrond en vitale bodem en op het stabiliseren/verlagen van de risicoperceptie externe veiligheid bij de Brabantse burgers. De Brabantse online-kaarten met milieu-informatie worden actueel gehouden. Het verminderen van fosfaat wordt gestimuleerd.

De provincie zet in op het energieneutraal maken van de bebouwde omgeving. De subsidieregeling drugsdumpingen is geëindigd in 2018. We zijn een lobbytraject met IPO en VNG gestart, met als doel het continueren van de subsidieregeling door het rijk. We gebruiken het restant van de oude regeling voor het compenseren van gedupeerden in 2019.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving op het omgevingsrecht wordt door de drie Brabantse omgevingsdiensten uitgevoerd. Het instrumentele beleid VTH is geactualiseerd en bereidt voor op de komst van de omgevingswet. Het onderzoek Staat van het Mandaat, naar efficiency in de werkprocessen van omgevingsdiensten, is opgeleverd en onder de aandacht gebracht van diensten en gemeenten.

Bestuursopdracht Integrale aanpak VTH taken

Uw bestuursopdracht om het VTH-instrumentarium in te zetten voor het bereiken van de provinciale opgaven hebben we actief opgepakt. Naast energie, agrofood, natuur, milieu, water, circulaire economie, klimaat en de pilot intensivering toezicht veehouderijen wordt gekeken of ook andere opgaven taken kunnen opdragen aan omgevingsdiensten. Dit is een jaarlijks terugkerend proces bij de opdrachtvertrekking aan de omgevingsdiensten. Via dialoogsessies wordt een brug geslagen tussen beleidsopgaven en de uitvoering bij de omgevingsdiensten.

De intensivering van het toezicht veehouderijen is gestart per 1 januari 2018 en duurt 3 jaar. In 2018 zijn samen met 44 gemeenten 1600 toezichtinspecties uitgevoerd.

Naast de naleving van milieuregels wordt ook gekeken naar realisatie van de doelen voor asbest, leegstand, en zorgvuldige veehouderij.

Bestuursopdracht Sturingsmogelijkheden Vitale Bodem

We hebben laten onderzoeken wat er voor nodig is om de bodem in Noord-Brabant weer duurzaam gezond te maken. Bewustwording, kennisuitwisseling en andere vormen van samenwerking met agrarisch onderwijs en bedrijfsleven zijn daarbij erg belangrijk. Het intensieve grondgebruik heeft er voor gezorgd dat agrarische gronden zijn verdicht en minder vruchtbaar zijn geworden. Dat heeft ook nadelige gevolgen voor de waterkwaliteit, het waterbeheer en de kwaliteit van natte natuurgebieden. Deze ongewenste ontwikkeling willen we een halt toeroepen; vandaar deze eerste verkenning van de mogelijkheden daartoe. In 2018 hebben we de basis gelegd voor de uitvoering hiervan via de volgende activiteiten:

1. Inventarisatie van de kwaliteit van de bodem in het landelijk gebied;
2. Ondersteunen van 2 praktijkprojecten vitale bodem;

3. Aangaan van samenwerking met partijen uit de agrofood-keten.

Mijlpalen 2018

- Tussentijdse evaluatie PMWP;
- 2 maatschappelijke opgaven uit de Brabantse Health Deal zijn uitgewerkt: Medicijnresten uit afvalwater en Benutten van kracht uit de wijk om verval in de wijk te voorkomen;
- Binnen de Brabantse Health Deal zijn de toolkit Preventie in de wijk en de Brabantse omgevingsscan (Bros) ontwikkeld;
 - Toolkit: <https://www.rivm.nl/gezonde-wijk>
 - Bros: <https://brabantscan.nl/dashboard/omgevingsscan>
- De kaarten over de Brabantse natuur- en landbouwbodem en begeleidende rapportages zijn gereed;
- Lectoraat Bodem bij de HAS hogeschool is ingesteld;
- Het Actieplan geluid 2018-2023 is vastgesteld; <https://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/milieu/geluidshinder/omgevingslawaa>
- Ondergrondmodel H3O-De Kempen opgeleverd;
- Subsidie verstrekt aan 3 initiatieven/projecten met een positieve bijdrage aan een duurzame grondstoffenvoorziening;
- Vanuit de maatschappij zijn met ondersteuning van de provincie zes projecten/initiatieven gestart die bijdragen aan de doelen uit het PMWP zoals: Vital zone, Schoolpleinen van de Toekomst, Tiny Forests, vermindering medicijnresten uit afvalwater;
 - Vital zone: <http://vitalzone.eu/index.php>
 - Schoolpleinen: <https://schoolpleinenbrabant.nl/>
- Instrumenteel VTH –beleidskader is vastgesteld;
- Subsidie Intensivering Toezicht in het Buitengebied is toegekend op basis van een gezamenlijk plan van aanpak van alle terrein behorende organisaties en het SSIB.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond Risicobeleid externe veiligheid 2014-2018 Kaderstellende nota handhavingskoers 2013-2016		
	<u>De milieukwaliteit van de leefomgeving is stabiel of verbeterd.</u>	
	Ondersteunen van initiatieven met een positieve bijdrage aan een duurzame leefomgeving door burgers en bedrijven (samen met water) (indicator: cofinanciering bevorderen burgerinitiatieven. Streefwaarde 2.	Gerealiseerd: Met de programma's Uitnodigend Groen en Verbindend Water is het project 'Schoolpleinen van de toekomst' opgestart. Doel hiervan is om de komende 5 jaar 250 schoolpleinen te verduurzamen/ vergroenen. Tevens wordt samen met Uitnodigend Groen het initiatief 'Tiny forests' ondersteund. Doel hiervan is om kleinschalige bosjes in wijken te creëren ter bevordering van de gezondheid van de burger.
	Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO2 equivalenten) van de provincie neemt jaarlijks met 5% af. (basisjaar 2015: totale CO2 emissie is 21.413.495 ton (bron: Klimaatmonitor) (Verplichte indicator uit BBV). Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van -5% naar 0%.	
	Vaststellen subsidieregeling voor initiatieven/projecten die bijdragen aan de doelstellingen van het PMWP, onderdeel Milieu: Streefwaarde 1 subsidieregeling.	Niet gerealiseerd: Er is gekozen voor een andere aanpak dan de traditionele subsidieverlening nl. een uitvraag voor challenges, hierdoor heeft de vaststelling vertraging opgelopen. Regeling wordt in 2019 vastgesteld.
	Uitvoeren van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het omgevingsrecht (via de omgevingsdiensten). Streefwaarde 3 vastgestelde opdrachten.	Gerealiseerd: de VTH opdracht is op 20 november vastgesteld. Voorafgegaan door een gezamenlijk traject met de omgevingsdiensten over de inhoud.
	De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen: streef geen gebruik wet dwangsom, - geen lex silencio positivo, - beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld streefwaarde 90%.	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
	Generieke kwaliteitsdoelstellingen toezicht en handhaving: -handhavingsbeschikkingen die in stand blijven na rechterlijke	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.

toetsing Streefwaarde 90%.	
-geen repressieve handhaving zonder toetsing op artikel 20.8. Streefwaarde 100%.	
Outcomedoelstellingen Handhaving:	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Mate van spontane naleving (bij eerste controles) Streefwaarde 80%.	
Geconstateerde ernstige overtredingen (bij eerste controles) Streefwaarde 7%.	
Intergemeentelijk samenwerken op het gebied van milieu binnen Brabantstad duurzaamheid en MOLO (indicator: aantal bijeenkomsten) Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 6 naar 4.	Niet gerealiseerd: Brabantstad-duurzaamheid is opgegaan in de summit Gezonde en duurzame leefomgeving uit de stedelijke agenda Brabantstad 2018-2022. Hiermee zijn de 4 geplande bijeenkomsten vervallen. MOLO bijeenkomsten zijn in 2018 weer opgestart. Tijdens de DDW hebben wij bestuurders (wethouders en dijkgraven) uitgenodigd voor een eerste kickoff. De 1e MOLO-bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 29 november. De frequentie is bijgesteld naar 2 bijeenkomsten per jaar vanaf 2019.
<u>De luchtkwaliteit, geluid-, geur- en lichthinder voldoen aan de geldende normen, zodat deze een positieve invloed hebben op de gezondheid van de Brabander.</u>	
Uitvoeren Plan van Aanpak Brabantse Health Deal: streefwaarde Opleveren 1 Toolbox.	Gerealiseerd. Met de partners van de Brabantse Health Deal zijn een aantal producten ontwikkeld. Het RIVM heeft een toolkit ontwikkeld Preventie in de Wijk. De GGD-en met Telos de Brabantse omgevingscan (Bros).
Organiseren van 3 bijeenkomsten: 'Regionale karavans' voor het ophalen van initiatieven met een positieve bijdrage aan gezondheid.	Niet gerealiseerd. De regio's staan aan de lat voor het organiseren van deze bijeenkomsten. Vanwege een vertraging, doordat o.a. capaciteit niet was geregeld binnen organisaties, is besloten tot een evaluatie van de Brabantse Health Deal. Geconcludeerd is o.a. de Regionalen karavans, vanwege de effectiviteit anders te organiseren. In 2019 worden per regio bijeenkomsten georganiseerd om initiatieven op te halen. Hier zullen de B5-steden een voortrekkersrol in nemen om regionale uitvoeringsagenda's op te stellen met concrete uitvoeringsprojecten die bijdragen aan een betere gezonde leefomgeving. De rol van de provincie verandert hierbij in bewaken van de overallview, kennisdeling, faciliterend en coördinerend.
Ondersteunen van 2 initiatieven/projecten die een positieve bijdrage leveren aan het welzijn en de gezondheid in Brabant.	Gerealiseerd: Vital zone in de gemeente Oss is opgepakt en samen met Natuur en Water wordt het project Schoolpleinen van de Toekomst ondersteund.
Gezondheidsdeal met regio's. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar 0.	
Regionale projecten binnen Brabantse Health deal. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 2.	Gerealiseerd: Vanuit de innovation games zijn 2 maatschappelijke opgaven uit de BHD verder uitgewerkt: Medicijnresten in afvalwater en Benutten van kracht uit de wijk om verval in de wijk te voorkomen..
Uitvoeren projecten gericht op bewustwording, herstel vitaliteit, bodembiodiversiteit, biologische, chemische en fysische kwaliteit. Streefwaarde (indicator: aantal) is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar 0.	
Kaart over de toestand van de Brabantse Bodem Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 1.	Gerealiseerd: De kaarten over de Brabantse natuur- en landbouwbodem en begeleidende rapportages zijn eind 2018 gereed gekomen en worden in januari 2019 ter kennisname aan GS en Provinciale Staten aangeboden
Lectoraat HAS/Kennisnetwerk. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 1.	Gerealiseerd: Lectoraat is medio 2018 geïnstalleerd en het uitvoeringsprogramma is eind 2018 gereed gekomen. Het instellen van een kennisnetwerk is in ontwikkeling
Subsidieregeling Vitale bodem. Streefwaarde is bij	Niet gerealiseerd: Regeling is inhoudelijk gereed en wordt in februari 2019 ter vaststelling aan GS aangeboden.

bestuursrapportage bepaald op 1.	
Ondersteunen praktijkprojecten Vitale bodem. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 2.	Niet gerealiseerd: Vooronderzoek voor het uitvoeren van 2 praktijkprojecten duurzaam bodembeheer in de landbouw is gestart. Ondersteuning van de uitvoering vindt plaats na afronding van dit vooronderzoek en het vaststellen van de subsidieregeling (februari 2019). Aan de HAS Den Bosch en WUR zijn 2 opdrachten verstrekt voor praktijkonderzoek naar verbetering van de toestand van organische stof in de bodem.
Hergebruik van voormalige en/of gesloten stortplaatsen hebben geen nadelige gevolgen voor de leefomgeving (indicator: aantal in beheer zijnde stortplaatsen). Streefwaarde 3.	Niet gerealiseerd: Voor 2 stortplaatsen wordt de nazorg uitgevoerd. Over de sluiting van de overige stortplaatsen vindt nog overleg plaats. Dit zijn langdurige trajecten. De eerstvolgende sluiting wordt pas in 2020 verwacht.
Nazorgfonds Wm-stortplaatsen is ambtelijk en bestuurlijk geborgd. Streefwaarde 1 jaarverslag.	Gerealiseerd
<u>Natuurbranden worden zoveel mogelijk voorkomen en eventuele schade is minimaal.</u>	
Het operationeel houden van de RIN-webapplicatie (Risico Index Natuurbranden) ter ondersteuning van de gebruikers. Streefwaarde 1.	Gerealiseerd
<u>Risico's/schade als gevolg van drugsdumpingen zijn tot een minimum beperkt.</u>	
Netwerk organiseren en verbeteren samenwerking aanpak drugsdumpingen; streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 4 bijeenkomsten.	Gerealiseerd
Schadeloos stellen gedupeerde grondeigenaren. Streefwaarde 1 vastgestelde subsidieregeling.	Gerealiseerd
https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2018-2342	
Risicobeleid externe veiligheid 2014-2018	
Evaluatie risicobeleid. Streefwaarde 1 evaluatierapport.	Gerealiseerd: Is meegenomen in de evaluatie van het PMWP.
<u>Groene groei milieu</u>	
Grondstoffen zijn beschikbaar voor economische ontwikkelingen en grondstofketens zijn zoveel mogelijk gesloten.	
Vaststellen van 1 subsidieregeling initiatieven/projecten met een positieve bijdrage aan een duurzame grondstoffenvoorziening.	Niet gerealiseerd. Indien er een duidelijke aanleiding voor een subsidieregeling volgt uit de gewenste projectresultaten op het gebied van duurzame grondstoffenvoorziening wordt in 2019 een subsidieregeling opgesteld.
Ondersteunen van 3 initiatieven/projecten met een positieve bijdrage aan een duurzame grondstoffenvoorziening.	Gerealiseerd: Subsidies zijn verleend aan Ecodorp Boekel, Brainport Smart District en stichting MOED (Cirkels: circulair textiel Tilburg). Aan Brainport Smart District leveren we ook een bijdrage in de vorm van uren. We ondersteunen Greentech Park Boxtel met kennis en het leggen van relaties binnen de provinciale organisatie. Er zijn twee eigen initiatieven gestart met betrekking tot het hergebruik en verwaarden van reststromen met de focus op kunststoffen. De Greendeal Stimuleren Biobased Producten voor de openbare ruimte heeft een vervolg gekregen in de vorm van het verder uitrollen van de realisatie van biobased/circulaire rustplaatsen over heel Brabant.
Provincie ondersteunt het	Niet gerealiseerd: Het opzetten van het innovatieplatform heeft vertraging opgelopen

opzetten van het Innovatieplatform verwaarden reststromen. Streefwaarde 1 subsidie.	door een rechtszaak tegen Cure. In 2019 wordt nagegaan of het Innovatieplatform alsnog kan worden opgezet.
<p>Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond</p>	
<p><u>De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt niet bedreigd door ingrepen zoals opslag afval of winning schaliegas.</u></p>	
Kennisontwikkeling grondwater. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 2 naar 1 opgestelde ondergrondmodellen.	Gerealiseerd: In 2018 is het grensoverschrijdende ondergrondmodel H3O-De Kempen opgeleverd.
Ontwikkelen Geo-Park Schelde Delta, bidbook is gereed voor indiening bij UNESCO: streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 bidbook naar 0.	-
Opstellen visie ondergrond. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 notitie/rapport naar 0.	-
Protocol voor geothermie Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 1.	Gerealiseerd: Protocol heet inmiddels richtlijn Geothermie. Eind januari 2019 wordt deze vastgesteld door de stuurgroep Geothermie en de bracheorganisatie DAGO.
<p><u>De voedselvoorziening veroorzaakt geen uitputting van voorraden en milieukwaliteitsproblemen (bijdrage aan Agrofood Agenda 02.02)</u></p>	
Er is bestuurlijke overeenstemming over het sluiten fosfaatkringloop in afvalwaterketen. Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 plan van aanpak naar 0.	-
Benutten vrijkomend fosfaat bij vernatting. Streefwaarde 'uitrol onderzoek naar fosfaatomobilisatie en innovatieve methodes van terugwinning' is bij de bestuursrapportage naar 2019 verplaatst.	-

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	43.199	35.720	49.462	45.428	4.034
Baten	12.333	2.150	8.364	12.748	-4.385
Resultaat	-30.866	-33.570	-41.098	-32.680	-8.418

Wat heeft het gekost? (toelichting)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Bodem	2.327
Opruiming Drugsafval	636
Omgevingsdiensten	5.153
Kassiersfunctie IPO BOOG	201
Milieu Effect Rapportages (MER)	207
Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen	-3.729
Voorziening nazorg stortplaatsen	-1.200
Overig	439
Totaal afwijking lasten	4.034

Bodem

Door vertraging in de uitvoering van de saneringen verlopen de realisaties niet volgens planning. Dit leidt tot een onderschrijding van € 2,3 mln.

Opruiming Drugsafval

Er zijn voor € 0,6 mln minder opruimingssubsidies drugsdumpingen aangevraagd dan voorzien. Dit bedrag zal worden overgeheveld en worden ingezet voor de subsidieregeling ‘Opruiming drugsafval’ in 2019.

Omgevingsdiensten

De onderbesteding is voor het grootste deel het gevolg van een positief jaarrekeningresultaat van de omgevingsdiensten. De omgevingsdiensten betalen feitelijk terug wat in het voorafgaande jaar teveel betaald is door de deelnemers. De oorzaak van het positieve verschil zit met name bij de omgevingsdienst Midden- en West Brabant (OMWB), door een flink hogere omzetvolume.

Kassiersfunctie IPO BOOG

Voor het IPO BOOG krijgt de provincie jaarlijks €0,4 mln beschikbaar vanuit het Rijk. Vervolgens vindt een afrekening plaats op basis van de werkelijk gemaakte kosten. In 2018 was het IPO BOOG niet volledig belegd, wat leidt tot een onderschrijding van €0,2 mln.

Milieu Effect Rapportages (MER)

Een aantal MER-procedures zijn vertraagd waardoor deze niet hebben geleid tot een adviesverzoek aan de MER-commissie.

Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen

De provincie fungeert als doorgeefluik voor de Interim bedrijvenregeling m.b.t. bodemsaneringen vanuit het Rijk. De gemaakte kosten waren niet geraamd. Dit leidt tot een overschrijding van € 3,7 mln. Deze kosten worden teruggevorderd bij het Rijk.

Voorziening nazorg stortplaatsen

Uit de concept jaarrekening 2018 van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisatiereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2018 € 1,2 mln negatief loopt. De reden hiervoor is dat het netto resultaat van de belegde voorziening in het Nazorgfonds langere tijd is achtergebleven bij de jaarlijkse oprenting van de voorziening. Deze voorziening heeft betrekking op de inmiddels gesloten stortplaatsen. Omdat de provincie garant staat voor de negatieve egalisatiereserve bij de gesloten stortplaatsen heeft de provincie een voorziening getroffen.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen	4.345
Overig	40
Totaal afwijking baten	4.385

Toelichting baten

Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen

De terugvordering van het Rijk van de gemaakte kosten voor de interim bedrijvenregeling m.b.t. bodemsaneringen waren niet geraamd.

03.03 Natuur en Landschap

Inleiding

Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn onmisbare bouwstenen voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken, leven en verdienen.

Het Brabantse natuur- en landschapsbeleid is vastgelegd in de beleidsvisie Brabant Uitnodigend Groen (BrUG). Deze beleidsvisie loopt van 2012 t/m 2022 en is tussentijds in 2017 geëvalueerd. In BrUG zijn 4 doelen onderscheiden:

1. Komen tot een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden (het NNB).
2. Behoud en herstel van biodiversiteit Brabantbreed.
3. Behoud en ontwikkeling van een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten.
4. Verankering van natuur en landschap in de samenleving.

Dit doen we vooral door het stimuleren en faciliteren van (manifest)partners bij de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB), het subsidiëren van partners die natuur beheren en werken aan verbetering van biodiversiteit en karakteristieke landschappen én door het verbinden van natuur en landschap met de economie en de maatschappij. Ook zorgen we voor heldere kaders (bv. het natuurbeheerplan) en dragen we bij aan groene wet- en regelgeving (bv. de Wet Natuurbescherming).

De productgroep Natuur en landschap heeft een nauwe relatie met het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB; productgroep 03.04). Het GOB financiert initiatiefnemers die het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren en daarmee bijdragen aan een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Natuur en Landschap

Uit de Voortgangsrapportage Natuur (VRN2018) blijkt dat het in de breedte nog niet goed gaat met de biodiversiteit, maar dat de voorzichtige tekenen van herstel zichtbaar zijn. De natuur heeft nog te veel last van verdroging, verzuring en vermessing. Dit geldt voor de natuurgebieden, maar zeker ook voor de natuur in de agrarisch gebieden. De huidige aanpak van verbetering van de bodem-, water- en luchtkwaliteit is dan ook nog onvoldoende.

Het is positief dat door verbeterde waterkwaliteit soorten en ecosystemen van waternatuur lokaal toenemen. Ook is het duidelijk geworden dat leefgebied- en soortgerichte maatregelen erg succesvol kunnen zijn: enkele

reptielen- en amfibieënsoorten (zoals de Gladde Slang en Boomkikker) zijn in sommige delen van Noord-Brabant spectaculair toegenomen. Daarnaast worden in enkele gebieden na het treffen van specifieke weidevogelmaatregelen opvallende toenames van (ook zeer kritische) weidevogelsoorten gemeld. Deze voorbeelden bevestigen het beeld dat op veel plekken waar extra maatregelen worden getroffen (aankoop, inrichting, specifiek beheer) duidelijk positieve ontwikkelingen zichtbaar zijn.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Natuur en Landschap

We hebben ons onverminderd ingezet voor de tijdige realisatie van de PAS-herstelmaatregelen. Zo zijn het LIFE+ hoogveenherstelproject Deurnsche Peel en Mariapeel én de natuurherstel- en verdrogingswerkzaamheden in Natura2000 gebied de Grootte Peel opgeleverd. In de verschillende PAS-gebieden is grond aangekocht en er is voor een bedrag van ca. € 50 miljoen subsidie verleend aan terreinbeherende organisaties en waterschappen. Met dit geld gaan zij herstelmaatregelen in heideterreinen en graslanden uitvoeren, zoals extra maaien, begrazing met schaapskuddes en plaggen. Voor de uitvoering van de PAS-maatregelen in het Natura2000 gebied Deurnsche Peel en Mariapeel hebben PS op 7 december het Provinciaal Inpassingplan 'PAS Leegveld, Deurne' vastgesteld. Ook is voor dit gebied het onteigeningsbesluit genomen.

Naast verbetering van de biodiversiteit in de natuurgebieden (door o.a. PAS-herstelmaatregelen en het uitvoeringsprogramma Biodiversiteit en Leefgebieden) is ook veel geïnvesteerd in de natuur en het landschap buiten de natuurgebieden. Zo zijn we ondernemers gaan helpen om de overstap te maken van traditionele landbouw naar natuurinclusieve landbouw en zijn veel projecten uitgevoerd in het kader van Landschappen van Allure. Ook is er veel belangstelling voor de subsidieregeling voor de inrichting van gezonde, klimaatbestendige en groene schoolpleinen. Er is er al voor 73 schoolpleinen subsidie toegezegd.

In de onderstaande overzichtstabel staan de concrete prestaties beschreven. Daaruit blijkt dat vrijwel alle geplande prestaties zijn gerealiseerd.

Daarnaast zijn de nodige andere acties en maatregelen genomen om de biodiversiteit te verbeteren, het Brabantse landschap te behouden en te herstellen en de natuur te verankeren in de samenleving. Hieronder volgt een aantal van deze genomen acties en maatregelen.

Behoud en herstel biodiversiteit:

- Als provincie zijn we partner geworden in het Interreg-project [PARTRIDGE](#). Het project heeft tot doel om in Europees verband te demonstreren dat hoge biodiversiteitswaarden en landbouw samen kunnen gaan. Eén van de 10 demonstratiegebieden ligt in het Land van Heusden en Altena waar bijna 10 procent van het oppervlak is ingericht met geschikt habitat. Door de genomen maatregelen is er een duidelijke toename van insecten, patrijzen, wintervogels en hazen te zien.
- Op 7 maart was de openingshandeling die de start markeerde van de nieuwe landelijke [Gedragscode Tijdelijke Natuur](#): een juridisch instrument dat het gemakkelijker maakt om gronden tijdelijk in te richten als natuur. Later kunnen ze dan alsnog worden omgevormd tot bijvoorbeeld bedrijventerrein. Dit is goed voor de biodiversiteit en omgevingskwaliteit en verkleint het risico voor grondeigenaren om 'last te hebben' van de natuurbestemming.
- GS hebben aan de woningbouwcorporaties Thuisvester en Leystromen langlopende gebiedsontheffingen verleend op grond van de Wet natuurbescherming. Deze nieuwe aanpak zorgt voor minder tijdrovende en dure procedures bij de verlening van ontheffingen én winst voor proactieve en duurzame bescherming van planten- en diersoorten in Brabant.
- Begin september is onder wilde zwijnen in Belgisch Luxemburg de Afrikaanse Varkenspest (AVP) geconstateerd. Als provincie hebben we de ontwikkelingen rond de AVP op de voet gevolgd, nauw overleg gevoerd met alle betrokken (overheids)organisaties en ons voorbereid op de mogelijkheid van verspreiding van het virus richting Nederland.
- Op 7 november deed het Europees Hof van Justitie een uitspraak in antwoord op vragen van de Raad van State over het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Op basis hiervan zal de Raad van State in het voorjaar 2019 uitspraak doen in de beroepen die zijn ingesteld tegen het afgeven van vergunningen vanuit de Wet natuurbescherming. PS zijn regelmatig geïnformeerd over de voortgang van het Programma Aanpak Stikstof (PAS).

Een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten:

- Met het op 7 februari georganiseerde landschapssymposium is aandacht gevraagd voor de waarde van het Brabantse landschap. Het betrof een coproductie van Natuurmonumenten, Brabants Landschap en provincie Noord-Brabant. Er waren bijna 300 deelnemers.

Verankering van natuur en landschap in de samenleving:

- In Brabant zijn ruim 10.000 natuurvrijwilligers actief. Als blijk van waardering en om kennisuitwisseling tussen de vrijwilligers te stimuleren financiert de provincie de jaarlijkse vrijwilligersdag vol met excursies en lezingen. Met ruim 130 deelnemers was de vrijwilligersdag Noord-Brabant op 26 mei een groot succes.
- Groene initiatieven die zelf €5.000 ophalen met crowdfunding krijgen van de provincie een vergelijkbaar bedrag. En ze kunnen een beroep doen op begeleiding van Voorjebuurt. Hiermee stimuleren we actieve betrokkenheid bij groen en natuur in de eigen leefomgeving. Er is veel belangstelling voor de subsidieregeling. Vanwege de grote animo is in juni het subsidieplafond verhoogd.
- In het kader van het Interbestuurlijk Programma (IBP) worden in 3 gebieden initiatieven genomen om te komen tot een vitaler platteland: Veedichte gebieden, Van Gogh Nationaal Park en Zuidwestelijke Delta.
- Op 21 juni is bij kasteel Heeswijk het symposium 'Brabant Natuurlijk Toegankelijk' georganiseerd. Daarnaast is er een maquette voor slechtzienden onthuld en een nieuw rolstoelpad geopend. Met dit symposium is extra aandacht gegeven aan het toegankelijk maken van natuurgebieden voor minder validen.
- In oktober is de nieuwe subsidieregeling voor de verbetering van het leefgebied van de bij opengesteld. Met deze subsidieregeling wil de provincie ecologisch bermbeheer en verbetering van het voedselaanbod voor bijen in agrarische gebieden stimuleren.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Natuur		
Brabant: Uitnodigend Groen PS 50/12		
	Oplevering rapportage "Toestand Brabantse Natuur, Water & Milieu (elke 5 jaar)	-
	Oplevering jaarlijkse "voortgangsrapportage natuur" (VRN) (indicator: aantal) Streefwaarde 1	Gerealiseerd. De gegevens voor de voortgangsrapportage zijn aangeleverd. Het rapport "Voortgangsrapportage Natuur" is door het IPO opgeleverd.
	Vaststellen begrenzing NNB via natuurbeheerplan (indicator: aantal) Streefwaarde 1	Gerealiseerd. Het natuurbeheerplan is vastgesteld en daarnaast is er twee maal een partiële wijziging doorgevoerd.
	Vaststellen Natura 2000 beheerplannen (indicator: aantal) streefwaarde 4	Gerealiseerd. De vier beheerplannen van Deurnsche Peel, Mariapeel & Groote Peel, Leenderbos, Groote Heide & de Plateaux, Biesbosch en Brabantse Wal zijn vastgesteld.
<u>Uitvoering BrUG pijler 1 een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden</u>		
	Oppervlakte waarvoor subsidie voor natuur- en landschapsbeheer wordt verleend binnen het Natuurnetwerk met behulp van de provinciale subsidie SNL, onderdeel natuur en landschapsbeheer. Streefwaarde 80.826 ha	Gerealiseerd. Er is voor 81.563 ha subsidie verleend.
	Het beheer van natuurwaarden met behulp van de subsidie SNL, onderdeel natuur en landschapsbeheer, (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakten (streefdoelen) binnen het Natuurnetwerk Brabant (beoogde opp. is 87.510 ha). (Verplichte indicator uit BBV) Streefwaarde 92%	Gerealiseerd. 93%.
	Oppervlakte waarvoor subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer wordt verleend buiten het Natuurnetwerk met behulp van de provinciale subsidie SNL, onderdeel agrarisch natuur en landschapsbeheer. Streefwaarde 3.093 ha	Gerealiseerd. Er is voor 3.321 ha subsidie verleend. Doordat er meer budget beschikbaar is gekomen, is er voor meer hectares subsidie verleend.
	Het beheer van natuurwaarden met behulp van de subsidie SNL, onderdeel agrarisch natuur en landschapsbeheer (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakten (streefdoelen) buiten het Natuurnetwerk Brabant (beoogde opp. is 3.093 ha). (Verplichte indicator uit BBV) Streefwaarde 100%	Gerealiseerd. 107%.
	Realisatie van circa 440 herstelmaatregelen van aangewezen habitats in N2000 gebieden vóór 2022. Voor het aankopen van de benodigde gronden en verlenen van subsidies voor inrichting, zie 03.04 Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 70-90 naar 110-130 maatregelen.	Gerealiseerd. Er is voor 113 herstelmaatregelen subsidie verleend dan wel opdracht verleend. Realisatie van de maatregelen vindt plaats in 2018 t/m 2021.
<u>Uitvoering BrUG pijler 2 behoud en herstel van biodiversiteit</u>		
	Realisatie van circa 3.000 inrichtingsmaatregelen in 15 leefgebieden voor bedreigde diersoorten vóór 2027 door openstelling subsidieregeling Streefwaarde 100-200 maatregelen	Gerealiseerd. Er zijn 40 projecten gesubsidieerd waarbij meer dan 100 maatregelen zijn uitgevoerd voor een bedrag van € 6,8 mln.
<u>Uitvoering BrUG pijler 3 een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten</u>		
	Verlenen subsidie voor uitvoeren maatregelen tbv karakteristiek landschap via	Gerealiseerd. Voor het stimuleringskader groenblauwe diensten zijn 184 aanvragen toegekend, waarvan 56 met aanleg. In verband met de verlate

Stimuleringskader groen blauwe diensten en Regeling verbinding en landschap (indicator: aantal maatregelen) Streefwaarde 100-200 resp.40	goedkeuring van de Catalogus Groen Blauwe Diensten door de Europese Commissie zijn er minder aanvragen ingediend. In verband met deze ontwikkelingen is momenteel nog niet duidelijk of alle beschikkingen rechtmatig zijn beschikt. Het risico bestaat dat het aantal beschikkingen naar beneden moet worden bijgesteld.
	Voor de regeling verbinding en landschap zijn er 52 aanvragen toegekend voor de inrichting van landschapselementen en 15 aanvragen voor de aanleg van faunavorzieningen.
Beoordelen van 8 voortgangsrapportages Subsidieregeling landschappen van Allure Noord- Brabant (indicator: aantal) Streefwaarde 8	Gerealiseerd. Van alle projecten is de voortgangsrapportage beoordeeld.
Tussen- en eindrapportageregeling Landschap van Allure Streefwaarde is bij bestuursrapportage bepaald op 1.	Gerealiseerd. Er is één tussenrapportage en één bestuurlijk eindverslag opgeleverd.
<u>Uitvoering BrUG pijler 4 verankering van natuur en landschap in de samenleving</u>	
Vergroening bedrijventerreinen Streefwaarde 2 locaties	Gerealiseerd. In het kader van het Interreg 2B Connect zijn op 2 bedrijventerreinen groene maatregelen getroffen: Automotive Campus (Helmond) en De Sleutel/De Hoeven (Bladel). Verder ook op Lage Meren / Meilust in Bergen op Zoom. Op Automotive Campus wordt de groene inrichting in 2019 uitgebreid.
Toename natuurinclusieve landbouw streefwaarde 5 bedrijven	Niet gerealiseerd. Er worden gesprekken gevoerd met ca. 15 agrarische ondernemers die willen door ontwikkelen naar natuurinclusieve landbouw. Dit omschakelproces vergt enkele jaren. De kaders voor natuurinclusieve landbouw (financieel en procedureel) zijn georganiseerd.
Vrijwillige CO2 compensatie Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 initiatief naar 0.	Het onderzoek naar de perspectieven voor opslag van koolstof en CO2 in agrarische bodems en een systeem voor beprijzing is opgeleverd (Louis Bolk Instituut; publicatie 2018-018). Op basis hiervan worden bedrijven gezocht die bereid zijn tot vrijwillige CO2 compensatie.
Initiatieven natuur en economie Streefwaarde 10 uitvoeringsprojecten	Niet gerealiseerd. Er is subsidie verleend voor 8 uitvoeringsprojecten. De subsidieregeling is nog open tot halverwege 2019.
Aantal (burger)initiatieven dat de meerwaarde van groen benut. streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 10 naar 25 initiatieven.	Gerealiseerd. Er zijn 9 matchfundingprojecten, 26 projecten via het buurt natuur- en waterfonds en 2 overige projecten gerealiseerd.
Aantal gezonde, klimaatbestendige groene schoolpleinen Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 16 naar 75 schoolpleinen.	Gerealiseerd. Voor 73 schoolpleinen is subsidie verleend.
Aantal initiatieven waar groen en gezond met elkaar verbonden zijn, inclusief toegankelijke natuur streefwaarde 3 initiatieven.	Gerealiseerd. 3 initiatieven zijn gerealiseerd: toegankelijk ommetje Kasteel Heeswijk, Heeze Leende kabouterpad en gezond natuur wandelen.
Aantal projecten voor waardering van groene vrijwilligers, toename groene vrijwilligers of vergroten expertise vrijwilligers aansluitend beleidsvraagstukken. Streefwaarde 3 projecten.	Gerealiseerd. De volgende 3 projecten zijn gerealiseerd: de vrijwilligersdag in mei, Groene Helden en visexcursies voor vrijwilligers/monitoring.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	58.015	57.818	110.283	98.653	11.630
Baten	4.077	4.681	3.550	2.130	1.420
Resultaat	-53.938	-53.137	-106.733	-96.523	-10.211

Wat heeft het gekost? (toelichting)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Projecten Dienst Landelijk Gebied	1.278
Bijdragen POP3 Natuur	7.417
Uitgaven Natuurcompensatie	1.147
SNL Beheer	-1.060
PAS en Natura 2000 projecten	-3.817
Programma budget realisatie NNB	1.652
Biodiversiteit	1.486
Groen-blauwe diensten	2.252
Overig	1.276
Totaal afwijking lasten	11.630

Transitie Dienst Landelijk Gebied projecten

Aan de zogenoemde ‘transitie DLG-projecten’ is minder uitgegeven dan verwacht. De eindafrekening met de aannemer voor Groote Peel heeft vertraging opgelopen, voor Weerijds-Zuid zijn minder kosten gemaakt en voor De Hilver schuift een uitbetaling aan de gemeente voor de restopgave door naar 2019.

POP3 bijdragen Natuur (Plattelands Ontwikkelings Programma)

Voor de POP-openstelling voor het PAS en de N69 zijn beschikkingen doorgeschoven naar 2019 voor € 5,3 mln. De subsidie voor het PAS-project is voor een lager bedrag beschikbaar dan is aangevraagd. Hierdoor vloeit er een bedrag € 2,1 mln. terug naar de PAS-reserve. Voor de Leader openstelling voor de N69 zijn in 2018 minder beschikkingen afgegeven dan gepland. Deze worden doorgeschoven naar 2019.

SNL beheer

De subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer wordt door onder andere RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland) uitgevoerd. De provinciale uitgaven komen € 1 mln hoger uit dan geraamd.

Uitgaven natuurcompensatie

De aanvragers hebben een langere looptijd nodig om een voldoende onderbouwde aanvraag in te dienen. De oorspronkelijke openstelling van de regeling liep tot 3 december 2018. Om aanvragers de gelegenheid te geven om toch gebruik te laten maken van deze regeling wordt de regeling dan ook met een jaar verlengd naar 3 december 2019. Daarmee dient ook het beschikbare budget voor deze subsidieregeling met een jaar verlengd te worden en overgeheveld te worden naar 2019.

Programmatische Aanpak Stikstof/Natura 2000

Eind 2018 zijn er nog diverse aanvragen ontvangen voor de subsidieregeling natuur onderdeel PAS die niet meer beschikbaar zijn in 2018, maar tot een bedrag van € 6 mln doorschuiven naar 2019.. Daar staat tegenover dat de bijdrage aan provincie Limburg voor PAS ad € 9,8 mln die geraamd was in de begroting 2019 al in 2018 werd gerealiseerd.

Programma budget realisatie NNB

De uitvoeringskosten van PAS-herstelmaatregelen en NNB door waterschap De Dommel (€1,5 mln) zijn bij nader inzien verantwoord op de post ‘PAS en Natura 2000’ in plaats van ten laste van het ‘Programmabudget realisatie NNB’. De raming wordt in 2019 hierdoor bijgesteld.

Groen-blauwe diensten (Stika)

De Catalogus groenblauwe diensten is vernieuwd en per 26 oktober 2018 goedgekeurd door de Europese Commissie (EC). Door de late goedkeuring door de EC konden er in 2018 geen nieuwe gebiedscontracten meer worden afgesloten voor De Peel - Boven Dommel en Baronie III. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voert de regeling uit op basis van gebiedscontracten. RVO kent de aanvragen per jaar toe welke als prestatie in onze begroting zijn opgenomen.

Biodiversiteit gekoppeld aan reserve Natuur en landschapsbeleid

Het budget voor de openstelling van de subsidieregeling was € 7,5 mln. Dit bedrag is niet helemaal benut. Er is voor ? 6,8 mln aan subsidies verleend. Daarnaast zijn er voordelige afwikkelingsverschillen door lager vastgestelde projecten vanuit vorige openstellingen. Het geld vloeit terug naar de reserve en is beschikbaar voor nieuwe openstellingen.

Overig

Binnen de productgroep hebben zich verspreid over de diverse producten onderbesteding voorgedaan zoals Gebiedsimpuls N69 tlv SIF (€ 0,4 mln), BrUG; uitwerking Natuur + Samenleving (€ 0,4 mln), Kleine landschapselementen (€ 0,1 mln) Werkbudget uitvoeringsnota "Uitnodigend Groen" (€ 0,1 mln) en diverse kleine posten (0,4 mln).

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Groen-blauwe diensten	-1.220
Overig	-200
Totaal afwijking baten	-1.420

Toelichting baten

Groen-blauwe diensten (Stika)

Zie tekst bij uitgaven. De verplichtingen en eventuele voordelen vanuit de contracten komen voor 50% ten laste of gunste van de contractpartners (gemeenten en waterschappen).

03.04 Groen Ontwikkelfonds Brabant

Inleiding

Het Brabants natuurbeleid is vastgelegd in de beleidsvisie Brabant Uitnodigend Groen (BrUG) en is ondermeer gericht op de verbetering van de biodiversiteit. Deze biodiversiteit is sterk afhankelijk van een robuust en samenhangend natuurnetwerk. Daarom heeft de provincie de doelstelling om het volledig Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2027 te hebben gerealiseerd.

De totale NNB-opgave (2012 t/m 2027) is als volgt:

- Het verwerven van 6.500 ha in het rijksdeel van het NNB.
- Het verwerven van 3.100 ha in het provinciaal deel van het NNB.
- Het inrichten van 15.200 ha in het NNB.
- Het realiseren van 1.775 ha (710 km) ecologische verbindingzone.
- Het verwerven en inrichten van 135 ha agrarische grond binnen de bestaande natuur.

Om het volledige NNB te realiseren is op 1 mei 2014 het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) opgericht. Eind 2017 hebben PS aanvullende instrumenten voor realisatie van het NNB beschikbaar gesteld. In vervolg hierop is in 2018 de opdracht aan het GOB aangepast. Deze is nu als volgt:

- Het verwerven van 3.474 ha in het rijksdeel van het NNB.
- Het verwerven van 1.938 ha in het provinciale deel van het NNB.
- Het inrichten van 7.354 ha in het NNB.
- Het realiseren van 1.775 ha (710 km) ecologische verbindingzone.
- Het verwerven en inrichten van 135 ha agrarische grond binnen de bestaande natuur.
- De mogelijkheid om gebouwen aan te kopen.
- De mogelijkheid tot het door de provincie laten aankopen van ruilgrond tot maximaal 1.100 ha.

Niet de gehele realisatie van het NNB loopt via het GOB:

- De provincie financiert de projecten die vóór 1 mei 2014 zijn gestart, de zgn. pré-GOB projecten (Lenteakkoordprojecten en de bidbooks Markdal, Scheeken - De Mortelen en de Maashorst).
- De provincie koopt de gronden in de complexe PAS-gebieden (De Langstraat, Kempenland-West, Leenderbos, Groote Heide & de Plateaux, Deurnsche en Mariapeel en Groote Peel.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Realiseren volledige natuurnetwerk Brabant

Steeds meer initiatiefnemers weten de weg te vinden naar het Groen Ontwikkelfonds Brabant voor subsidie voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant. Daarbij valt op dat steeds meer particulieren en agrariërs zelf natuur willen realiseren. Nadat de subsidie is verstrekt duurt het echter meerdere jaren voordat de gronden daadwerkelijk kunnen worden aangekocht en ingericht.

In 2018 lag de realisatie van de grondverwerving op schema, bleef de realisatie van de inrichting enigszins achter op de planning en zijn er veel minder ecologische verbindingzones (EVZ's) aangelegd dan gepland.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Groen Ontwikkelfonds Brabant

- Samengevat is de realisatie als volgt:
 - Er is 945 ha grond (streefwaarde: 392 ha) voor nieuwe natuur bij gekomen (zowel rijksdeel als provinciaal deel); deels door grondverwerving, deels door verkoop van de grondvoorraad en deels door het hanteren van een andere definitie:
 - Er is 352 ha gerealiseerd voor NNB en PAS via subsidies of strategische grondaankopen door het GOB danwel door de provincie in het kader van het PAS.
 - Er is 593 ha natuurgrond binnen het NNB bijgekomen. Het gaat hier deels om in 2018 verkochte grondvoorraad en deels om nog niet verkochte grondvoorraad gelegen binnen het NNB. Tot en met 2017 werden gronden pas op het moment van verkoop aan een eindbeheerder als gerealiseerd in de jaarrekening meegenomen. Omdat deze gronden al beschikbaar zijn voor natuur en hier geen kosten meer aan verbonden zijn, is het logischer deze gronden als gerealiseerd te beschouwen. Hiermee sluiten we ook aan bij de landelijke definitie in het kader van de Voortgangsrapportage Natuur (VRN).
 - Er is 527 ha nieuwe natuur (streefwaarde: 568 ha) ingericht (zowel rijksdeel als provinciaal deel).
 - Er is 14 km ecologische verbindingzone (streefwaarde: 50 ha) gerealiseerd.
- Het bidbook Scheeken – De mortelen is afgerond. De bidbooks Markdal en de Maashorst hebben een verlenging gekregen van de uitvoeringstermijn.
- De regio's Hart van Brabant (maart 2018) en West-Brabant (april 2018) hebben naar analogie van het natuurbod van de B5 en de strategische agenda BrabantStad, bidbooks uitgebracht voor realisatie van

het NNB. Mozaïek Dommelvallei brengt op basis van provinciale cofinanciering een zestal water- en natuurprojecten in uitvoering.

- Er is € 2 miljoen beschikbaar gesteld voor verplaatsing van landbouwbedrijven met grond in het NNB. Agrariërs met minimaal 10 ha nog te realiseren nieuwe natuur in het NNB komen in aanmerking voor subsidie als ze hun bedrijf verplaatsen. Aanvragen voor deze (POP) subsidie kunnen tot 14 januari 2019 worden ingediend.
- Op 6 juli jl. hebben waterschap Brabantse Delta, Staatsbosbeheer en provincie Noord-Brabant de [samenwerkingsovereenkomst](#) voor de realisatie van het project Noordrand Midden ondertekend. Het gaat hier om de gebieden Weimeren, Strijpen/De Berk en Kelsdonk/Zwermlaken ten noordwesten van Etten-Leur. We gaan nu als 3 organisaties gezamenlijk aan de slag met de afronding van het NNB en realisatie van de natte natuurparel.
- De manifestpartners en provincie hebben gezamenlijk de meerjarenprogrammering voor de realisatie van het NNB opgesteld. Hiermee is goed inzicht ontstaan in de planning voor de komende jaren.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Groenontwikkelfonds Brabant		
	Realisatie Natuurnetwerk door provincie en de GOB BV.	
	Provinciaal deel (totale opgave is 3.100 ha)	
	Verwerving/functiewijziging (ha) Streefwaarde: 92 ha.	Ja, 243 ha is gerealiseerd.
		- 120 ha is gerealiseerd via subsidies of strategische grondaankopen door het GOB of door de provincie in het kader van het PAS.
		- 123 ha betreft deels in 2018 verkochte grondvoorraad en deels nog niet verkochte grondvoorraad gelegen binnen het provinciaal deel van het NNB. Tot en met 2017 werden gronden pas op het moment van verkoop aan een eindbeheerder als gerealiseerd in de jaarrekening meegenomen. Omdat deze gronden al beschikbaar zijn voor natuur en hier geen kosten meer aan verbonden zijn, is het logischer deze gronden als gerealiseerd te beschouwen. Hiermee sluiten we ook aan bij de landelijke definitie in het kader van de Voortgangsrapportage Natuur (VRN).
	Inrichting (ha) Streefwaarde: 140 ha.	Nee, 116 ha is gerealiseerd. Er is minder ingericht dan verwacht, omdat manifestpartners prioriteit geven aan de realisatie van PAS-herstelmaatregelen die al in 2021 gereed moeten zijn.
	Rijksdeel (totale opgave is 6.500 ha verwerven en 12.148 ha inrichten).	
	Verwerving/functiewijziging (ha) Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 422 ha naar 300 ha.	Ja, 702 ha is gerealiseerd.
		- 232 ha is gerealiseerd via subsidies of strategische grondaankopen door het GOB of door de provincie in het kader van het PAS.
		- 470 ha betreft deels in 2018 verkochte grondvoorraad en deels nog niet verkochte grondvoorraad gelegen binnen het rijksdeel van het NNB. Tot en met 2017 werden gronden pas op het moment van verkoop aan een eindbeheerder als gerealiseerd in de jaarrekening meegenomen. Omdat deze gronden al beschikbaar zijn voor natuur en hier geen kosten meer aan verbonden zijn, is het logischer deze gronden als gerealiseerd te beschouwen. Hiermee sluiten we ook aan bij de landelijke definitie in het kader van de Voortgangsrapportage Natuur (VRN).
	Inrichting (ha) Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 528 ha naar 428 ha.	Nee, 411 ha is gerealiseerd en dat is net iets lager dan gepland.
	Realisatie Ecologische verbindingzone EVZ (totale opgave 1300 km) Verlenen subsidie of andere financiële arrangementen en/of beschikbaar stellen (ruil)gronden voor realisatie EVZ's door derden). Streefwaarde: 50 km.	Nee, 14 km is gerealiseerd. Het tempo waarin EVZ's worden gerealiseerd ligt duidelijk lager dan verwacht. Mede als gevolg van de pilot waarbij droge gemeentelijke EVZ's 75% subsidie ontvangen, is inmiddels wel een duidelijke versnelling waarneembaar. Zo is de realisatie van 54 km EVZ's in uitvoering en is een substantieel aantal subsidieaanvragen ingediend maar nog niet geschikt.
	Realisatie van enclaves in het NNB die nog in agrarisch gebruik zijn. Streefwaarde 0 ha	-
	Realisatie Natte Natuurparels (Oost Brabant) Streefwaarde 0 natte natuurparels	-

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	58.105	1.100	57.796	56.002	1.795
Baten	27.257	0	8.805	3.866	4.939
Resultaat	-30.848	-1.100	-48.991	-52.136	3.145

Wat heeft het gekost? (toelichting)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

GOB grondverwerving NNB -1.862

Lenteakkoord 3.657

Totaal afwijking lasten 1.795

GOB-grondverwerving NNB

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. Bij de bestuursrapportage wordt op basis van de meest recente grondmutaties ramingen bijgesteld. In de tweede helft van 2018 heeft nog een aantal aankopen van gronden plaatsgevonden die niet voorzien waren bij de bestuursrapportage 2018, waardoor een overschrijding optreedt (gedekt door GOB fonds en rijkmiddelen).

Lenteakkoord

Het betreft een voordelig afwikkelingsverschil. Een aantal deelprojecten van het Lenteakkoord zijn met andere Natuurnetwerkmiddelen gefinancierd. De projecten Bruggerhuizen en Westelijke Langstraat worden via het PAS gerealiseerd en grondaankopen in Noord polder Ossendrecht via het Rijksdeel Verwerving NNB.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

GOB-grondverkoppen en pachtinkomsten -1.255

Lenteakkoord -3.684

Totaal afwijking baten -4.939

GOB-grondverkoppen en pachtinkomsten

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. Bij verkoop worden boekwinsten gerealiseerd. In de tweede helft van 2018 hebben nog een aantal mutaties plaatsgevonden welke niet voorzien waren bij de bestuursrapportage 2018, waardoor er per saldo minder baten zijn gerealiseerd.

Lenteakkoord

Het voordelig afwikkelingsverschil op de lasten heeft geleid tot een lagere onttrekking uit de transitoria 'Doeluitkering Rijks EHS; Lenteakkoord'. Deze (administratief-technische) onttrekkingspost staat in 2018 aan de batenkant op productgroep 03.04. In 2019 wordt deze onttrekkingspost verplaatst naar productgroep 31.04 – 'Mutaties reserves'.

